

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РОЛЬ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Анотація. Досліджено вплив податків на формування доходів місцевих бюджетів. Проведено аналіз джерел формування доходів місцевих бюджетів з урахуванням змін, що відбулися у складі податків і зборів з прийняттям Податкового кодексу України. Запропоновано основні напрями забезпечення фінансової автономії місцевих бюджетів.

Аннотация. Исследовано влияние налогов на формирование доходов местных бюджетов. Проведен анализ источников формирования доходов местных бюджетов с учетом изменений, произошедших в составе налогов и сборов с принятием Налогового кодекса Украины. Предложены основные направления обеспечения финансовой автономии местных бюджетов.

Annotation. The effect of taxes on income generation of local budgets is studied. The analysis of sources of local revenues is made to reflect the changes that have occurred since the adoption of the Tax Code of Ukraine. The main directions of ensuring financial autonomy of local budgets are offered.

Ключові слова: доходи місцевих бюджетів, місцеві податки і збори, фінансова автономія.

У сучасних умовах постає негайна потреба у зміцненні фінансових ресурсів органів місцевої влади. Місцеві бюджети відіграють значну роль у соціально економічному розвитку території, адже саме з них фінансуються заклади освіти, культури, охорони здоров'я населення, засоби масової інформації та різноманітні молодіжні програми, видатки на впорядкування населених пунктів. Більшість податків і зборів сплачується на регіональному рівні, але вони акумулюються на державному рівні, а потім у вигляді дотацій частина їх повертається до місцевих бюджетів. Забезпечення незалежності органів місцевого самоврядування значною мірою визначається рівнем їх фінансової самостійності, в досягненні якої важливу роль повинні відігравати податки.

Дослідженням проблем формування доходів місцевих бюджетів за рахунок податків присвятили свої праці такі вчені: Балацький Є. О., Боровик П. М., Вовна Н. І., Єфремова І. І., Ковалевич Д. А., Луніна І. О., Пасенко В. М., Піхоцька О. М., Покатаєва О. В.

Метою дослідження є визначення ролі податків у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів України.

Однією з важливих умов побудови демократичної держави є самостійність і незалежність органів місцевого самоврядування. Європейська хартія про місцеве самоврядування, прийнята 15 жовтня 1985 року, передбачала відокремлення місцевих органів самоврядування від державної влади, повну незалежність і самостійність у здійсненні покладених на них функцій у межах їх компетенції [1].

Стаття 2 Бюджетного кодексу України (БКУ) [2] визначає, що бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань, у свою чергу, місцевими бюджетами є бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування. У Конституції України вживається поняття "місцеві бюджети", а саме, стаття 142 визначає, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [3]. Поняття місцевого бюджету можна сформулювати як фонд фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні органів виконавчої влади відповідного органу місцевого самоврядування для виконання покладених на нього функцій, передбачених конституцією.

Самостійність місцевих бюджетів згідно з БКУ, гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону. Згідно з БКУ [2], доходи бюджету – податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ). Податковими надходженнями визнаються передбачені податковими законами України загальнодержавні та місцеві податки, збори й інші обов'язкові платежі. До неподаткових надходжень належать доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу, надходження від штрафів та фінансових санкцій, інші неподаткові надходження.

Питання про дохідну базу місцевих бюджетів є ключовим, оскільки саме в ньому перехрещуються всі питання забезпечення місцевих бюджетів доходами. З цієї точки зору, як місцеві податки і збори, так і інші дохідні джерела виконують одну й ту ж функцію – поповнення бюджету – і в цьому розумінні, будучи переданими до місцевих бюджетів, є "місцевими", однак місцеві податки і збори мають і інше значення – органи місцевого самоврядування наділені повноваженнями щодо встановлення переліку та ставок місцевих податків та зборів у межах визначених законом і до певної міри їх адміністрування.

Основними видами податків і зборів, що формують дохідну частину місцевих бюджетів є:

1. Податок на доходи фізичних осіб.

3. Місцеві податки і збори: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, туристичний збір.

4. Збори за спеціальне використання природних ресурсів: плата за користування надрами, збір за спеціальне використання води, збір за спеціальне використання лісових ресурсів.

5. Екологічний податок.

6. Збір за першу реєстрацію транспортного засобу.

Динаміка основних статей податкових надходжень місцевих бюджетів України за 2011 – 2012 роки наведена в таблиці.

Таблиця

**Динаміка основних статей податкових надходжень
місцевих бюджетів України за 2011 – 2012 роки**

Податкові надходження	Фактичні значення, млн грн		Темп приросту, %	Питома вага у податкових надходженнях, %	
	2011	2012		2011	2012
1	2	3	4	5	6
Податок на доходи фізичних осіб	54 065,06	61 066,02	12,95	73,97	71,13
Податок на прибуток підприємств	357,54	443,27	23,98	0,49	0,52
Збір за першу реєстрацію транспортного засобу	388,56	659,64	69,77	0,53	0,77

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5	6
Збори за спеціальне використання природних ресурсів:	12 919,04	15 244,11	18,00	17,68	17,76
плата за землю	10 700,93	12 581,71	17,58	14,64	14,66
Місцеві податки і збори:	2 504,12	5 455,03	117,84	3,43	6,35
податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	0,00	0,09	–	0,00	0,00
збір за місця для паркування транспортних засобів	56,53	68,37	20,95	0,08	0,08
туристичний збір	27,75	38,39	38,34	0,04	0,04
збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	431,94	532,54	23,29	0,59	0,62
єдиний податок	1 987,91	4 815,64	142,25	2,72	5,61
Екологічний податок	1 190,50	1 552,44	30,40	1,63	1,81
Усього податкових надходжень	73 086,91	85 852,03	17,47	100	100

Проблеми становлення інституту самостійних місцевих бюджетів в Україні не можна розв'язати без використання зарубіжного досвіду формування власних доходів місцевих бюджетів, які складають, наприклад, у Швеції та Швейцарії понад 70 %, в Іспанії – 50 %, у Норвегії – 56 % доходів місцевих бюджетів урядів. Тобто власні доходи є основним джерелом надходжень до бюджетів місцевих урядів унітарних європейських країн – членів Європейського Союзу. У той же час для України характерною є мала частка власних доходів, що є свідченням низького рівня фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Хоча у 2012 році частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів України суттєво зросла до 5,41 %, при цьому темп приросту склав 117,84 % (2 950,90 млн грн). Дане зростання зумовлене збільшенням надходжень від єдиного податку у 2012 році на 142,25 %. У 2012 році набула чинності глава 1 розділу XIV Податкового кодексу України "Спрощена система оподаткування", яка змінила порядок оподаткування єдиного податку (розширила кількість груп платників податків, змінила ставки оподаткування).

З прийняттям Податкового кодексу було значно скорочено перелік місцевих податків і зборів, але це відбулося за рахунок скасування податків та зборів із вкрай низькою або взагалі відсутньою фіскальною віддачею. Чинна система місцевого оподаткування не забезпечує фінансової автономії та незалежності місцевого самоврядування. Дохідну базу місцевих бюджетів повинні складати місцеві податки і збори. В Україні ж основна частина місцевих бюджетів формується за рахунок податку на доходи фізичних осіб і плати за землю, які є загальнодержавними податками закріпленими за місцевими бюджетами. У такому випадку органи місцевого самоврядування майже не мають впливу на дохідну частину місцевого бюджету.

Для забезпечення фінансової автономії місцевих бюджетів пропонується:

1. Зарахувати частки загальнодержавних податків до місцевих бюджетів: ПДВ у розмірі 15 % податкових надходжень, податку на прибуток підприємств у розмірі 20 % податкових надходжень. При цьому зарахувати ці надходження до I кошику бюджету міста, доходи якого враховуються у розрахунку міжбюджетних трансфертів та спрямовуються на виконання делегованих повноважень держави органами місцевого самоврядування.

2. Включити до складу місцевих податків і зборів податок на доходи фізичних осіб і плату за землю. При цьому державний бюджет не зазнає суттєвих втрат, а місцевий – отримає стабільне джерело наповнення. Це дасть можливість місцевим органам влади впливати на ставки даних податків.

3. Повернути видозмінений податок з власників транспортних засобів до бюджету міста і включити його до місцевих податків і зборів. Це збільшить податкові надходження на 1,5 млрд грн, за рахунок яких будуть фінансуватися витрати місцевих бюджетів на ремонт доріг.

4. Платежі за спеціальне використання ресурсів і екологічні платежі надати в розпорядження місцевим органам влади для ефективного фінансування витрат на раціональне природокористування та на охорону навколишнього середовища.

5. Удосконалити механізм адміністрування податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки: запровадити ставку податку залежно від оцінної вартості будівлі, та встановити вирахування з бази оподаткування: для квартири – 60 кв. м; для житлового будинку 100 кв. м.

6. Покращити податковий менеджмент у сфері місцевих податків і зборів, акцентуючи увагу на посиленні податкового контролю місцевих податків і зборів. Створити муніципальну податкову інспекцію, яка б займалась адмініструванням виключно податків, які спрямовуються до міського бюджету.

Отже, податки та збори мають суттєвий вплив на формування місцевих бюджетів. Особливо велику роль відіграє частка місцевих податків і зборів у забезпеченні фінансової автономії місцевих бюджетів. Якщо за рахунок власних податкових джерел місцеві органи влади могли фінансувати 60 – 80 % своїх потреб, тоді їх залежність від рішень вищих органів влади стосовно дохідної частини місцевих бюджетів буде мінімальною. Це приведе до зростання рівня політичної незалежності та фінансового забезпечення місцевого самоврядування, сприятиме економічному зростанню держави.

Наук. керівн. Ревенко О. В.

Література: 1. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Ukrainian/122-Ukrainian.pdf>. 2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 151. 3. Конституція України від 28.06.1996 № 256к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.